

Інформаційна довідка щодо змін у законодавстві Європейського Союзу у сфері очищення міських стічних вод*

Анотація. В Інформаційній довідці висвітлено основи політики Європейського Союзу у сфері очищення міських стічних вод. Наголошено на узагальнених Європейським агентством з питань довкілля проблемах, з якими стикається система очищення міських стічних вод. Охарактеризовано нову Директиву (ЄС) 2024/3019 від 27 листопада 2024 року про очищення міських стічних вод.

Ключові слова: очищення стічних вод, водна політика, Європейське агентство з питань довкілля, Директива (ЄС) 2024/3019, Директива 91/271/ЄЕС.

Вступ. Одним із важливих аспектів водної політики Європейського Союзу (далі – ЄС) є очищення міських стічних вод, що має сприяти досягненню мети кліматичної нейтральності до 2050 року та реалізації Європейського кліматичного закону.

Під час брифінгу Європейське агентство з питань довкілля, беручи до уваги значну забрудненість міських стічних вод, зазначає: «...Легко сприймати воду як належне... Для більшості європейських громадян такі стічні води збираються, транспортуються, а потім очищуються на міських очисних спорудах для видалення компонентів, шкідливих для довкілля та здоров'я людини. Важливість доступу до чистої води та санітарії є частиною б цілі сталого розвитку ООН. За останні десятиліття постачання чистої води та збір стічних вод потребують величезних інвестицій на всій території Європи»¹.

30 жовтня 2024 року Європейська Комісія презентувала Звіт щодо України у межах Пакету розширення ЄС 2024 року (далі – Звіт), в якому містяться оцінки щодо річного прогресу України у реформах та трансформаціях на шляху до членства в ЄС по всіх переговорних розділах. Відповідно до Звіту Україною у звітному періоді було досягнуто певного прогресу узгодження національного законодавства щодо якості води з *acquis* ЄС. Європейська Комісія відзначає, що у сфері очищення стічних вод набув чинності Закон України «Про водовідведення та очищення стічних вод»². Крім того, було прийнято законодавство щодо гранично допустимого скиду забруднюючих речовин у централізовані системи водовідведення та очищення стічних вод. Водночас Європейською Комісією зауважено, що необхідним залишається вирішення питання з відшкодування витрат на послуги водопостачання³.

¹ Urban waste water treatment for 21st century challenges. Briefing 5/2019. Website of the European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/urban-waste-water-treatment-for>

² Про водовідведення та очищення стічних вод : Закон України від 12 січня 2023 р. № 2887-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-20#Text>

³ Commission staff working document. Ukraine 2024 Report. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

Варто звернути увагу на зміни 2024 року в законодавстві ЄС у визначеній сфері. Зокрема переглянуто Директиву (ЄС) 2024/3019 Європейського Парламенту та Ради від 27 листопада 2024 року про очищення міських стічних вод (далі – Директива (ЄС) 2024/3019)⁴, що є одним з основоположних актів ЄС.

Основна частина.

Актуальні питання посилення якості збирання, очищення та скидання міських стічних вод.

Основним правовим актом ЄС, спрямованим на захист здоров'я людини і довкілля від впливу неочищених міських стічних вод, є Директива Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод (далі – Директива 91/271/ЄЕС)⁵. Директива 91/271/ЄЕС встановлює стандарти щодо збирання, очищення та скидання міських стічних вод, а також очищення та скидання стічних вод із певних промислових секторів. Предмет регулювання Директиви 91/271/ЄЕС, її основні положення та зв'язок з іншими актами права ЄС докладно розглянуто Дослідницькою службою Верховної Ради України в Аналітичній записці з питань порівняльного законодавства щодо законодавства ЄС у сфері якості води, водної політики та відновлення навколишнього природного середовища⁶.

У 2019 році Європейська Комісія оцінила Директиву 91/271/ЄЕС у рамках Програми регуляторної придатності та ефективності. За результатами оцінювання деякі положення Директиви потребували перегляду. Було виявлено три важливі види забруднення міських стічних вод, які не охоплювалися положенням Директиви, а саме: зливові стічні води; забруднені скиди міського стоку; потенційно несправні системи (системи очищення побутових стічних вод, які не потрапляють до систем збору, а також невеликі агломерації). Ці три види чинять значний тиск на поверхневі водні об'єкти в ЄС. У звіті про оцінювання також підкреслюється необхідність підвищення прозорості та управління діяльністю з очищення міських стічних вод, використання повного потенціалу сектору очищення міських стічних вод, розвитку відновлюваної енергетики та здійснення реальних кроків до енергетичної та кліматичної нейтральності, а також моніторингу стану міських стічних вод як засобу підтримки заходів з охорони здоров'я⁷. У зв'язку з вищевикладеним виникла необхідність у перегляді Директиви 91/271/ЄЕС та прийнятті нового правового акта.

У Звіті «Крім якості води: очищення стічних вод у циклічній економіці» за 2022 рік Європейського агентства з питань довкілля узагальнено проблеми, з якими стикається система очищення міських стічних вод, разом із деякими рішеннями та можливостями, які менеджери водних ресурсів можуть впровадити

⁴ Directive (EU) 2024/3019 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2024 concerning urban wastewater treatment (recast). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202403019

⁵ Council Directive of 21 May 1991 concerning urban waste water treatment (91/271/EEC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01991L0271-20140101>

⁶ Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо законодавства ЄС у сфері якості води, водної політики та відновлення навколишнього природного середовища. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32859.pdf>

⁷ Directive (EU) 2024/3019 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2024 concerning urban wastewater treatment (recast). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L_202403019

(див. Рис. 1). У Звіті наголошено, що потрібні рішення в масштабах від домогосподарств до міст з мільйонами жителів⁸.

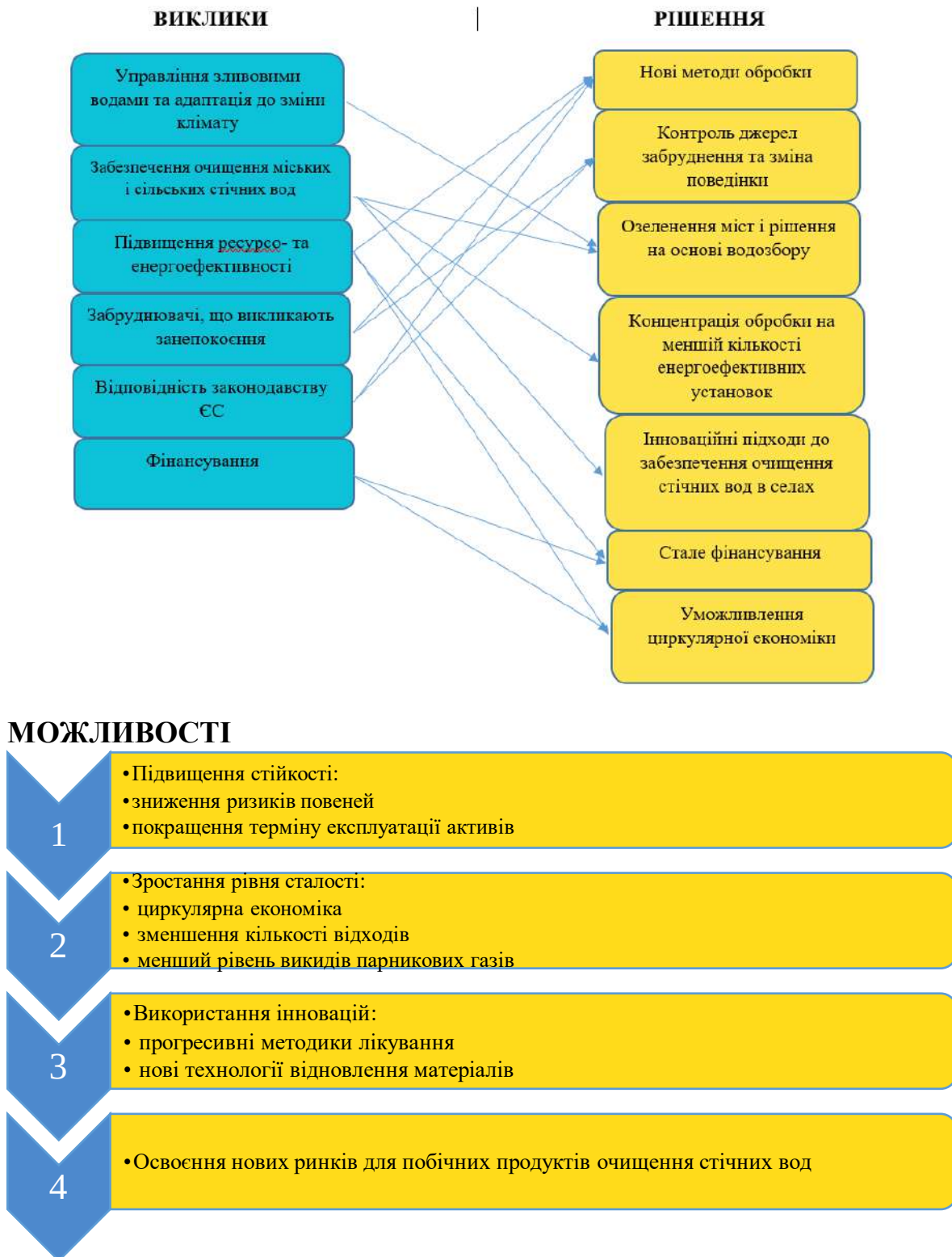

Рис. 1. Виклики, рішення та можливості для міських очисних споруд⁹

⁸ Beyond water quality: sewage treatment in a circular economy. Report. 2022. Website of the European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/beyond-water-quality-sewage-treatment>

⁹ Beyond water quality: sewage treatment in a circular economy. Report. 2022. Website of the European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/beyond-water-quality-sewage-treatment>

Директива (ЄС) 2024/3019 від 27 листопада 2024 року про очищення міських стічних вод.

Директива (ЄС) 2024/3019 встановлює правила збору, очищення та скидання міських стічних вод з метою захисту довкілля та здоров'я людини відповідно до підходу «Єдине здоров'я», одночасно поступово скорочуючи викиди парникових газів до стійких рівнів, покращуючи енергетичний баланс збирання та очищення міських стічних вод, а також сприяючи переходу до циркулярної економіки. Вона визначає правила щодо доступу до санітарії для всіх, прозорості сектору міських стічних вод, регулярного нагляду за відповідними параметрами стану міських стічних вод і впровадження принципу «забруднювач платить».

Так до 2035 року міські стічні води в державах-членах ЄС проходитимуть вторинну очистку (тобто видалення органічних речовин, що біологічно розкладаються), перш ніж будуть забруднювати довкілля, у всіх агломераціях із населенням, еквівалентним 1000 осіб (стандартна одиниця вимірювання, що описує середнє забруднення, яке виділяється однією особою на день) або більше. До 2039 року третинна очистка (тобто видалення азоту та фосфору) буде застосована на всіх очисних спорудах, що охоплюють еквівалент у 150 000 осіб і більше. До 2045 року додаткова обробка, яка видаляє широкий спектр мікрозабруднювачів («четвертинна обробка») буде обов'язковою для всіх установок, що охоплюють еквівалент у 150 000 осіб (і понад 10 000 відповідно до оцінки ризиків)¹⁰. Моніторинг охоплюватиме більше різноманітних параметрів громадського здоров'я (таких як відомі віруси та нові патогени), хімічних забруднювачів, зокрема так званих «вічних хімікатів» (пер- та поліфторалкільні речовини або PFAS), концентрації мікропластику та показників стійкості до антимікробних засобів.

Директива (ЄС) 2024/3019 також запроваджує розширену відповідальність виробника лікарських засобів, призначених для використання людиною, та косметичної продукції, з метою покриття витрат на четвертинну очистку (для видалення мікрозабруднювачів з міських стічних вод). Держави-члени ЄС вживають заходів для забезпечення того, щоб до 31 грудня 2028 року виробники, які розміщують на ринку будь-який із продуктів, перелічених у Додатку III, несли розширену відповідальність виробника, суть якої полягає в тому, що виробники покривають: не менше, ніж 80 % повних витрат на дотримання вимог, викладених у статті 8, включно з інвестиційними та експлуатаційними витратами на четвертинну очистку міських стічних вод для видалення мікрозабруднювачів, що є результатом продуктів, які вони розміщують на ринку, та їх залишків, а також для моніторингу рівня мікрозабруднювання; витрати на збір і перевірку даних про продукцію, розміщену ними на ринку; інші витрати, необхідні для притягнення їх до розширеної відповідальності виробника.

¹⁰ Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control) (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/75/oj>

Крім того, держави-члени ЄС повинні будуть сприяти повторному використанню очищених стічних вод з усіх міських очисних споруд, де це доцільно, особливо в районах з нестачею води¹¹.

Табл. 1. Додатки до Директиви (ЄС) 2024/3019

Додаток I	Вимоги до міських стічних вод
Додаток II	Території, чутливі до евтрофікації
Додаток III	Список продукції, на яку поширюється розширена відповідальність виробника
Додаток IV	Промислові сектори
Додаток V	Зміст планів інтегрованого управління міськими стічними водами
Додаток VI	Інформація для громадськості
Додаток VII	Скасована Директива з переліком поправок до неї (зазначених у статті 32) та строки транспонування до національного законодавства
Додаток VIII	Кореляційна таблиця

Держави-члени ЄС зобов'язані прийняти закони, підзаконні акти та адміністративні положення, необхідні для виконання статей 2-11 і 14-26 і Додатків I, III, V і VI до Директиви (ЄС) 2024/3019 до 31 липня 2027 року та негайно повідомити про вжиті заходи Європейську Комісію. Держави-члени ЄС повинні інформувати Комісію про вжитті основні заходи у сфері, на яку поширюється дія цієї Директиви. Статті 12–13 та Додатки II і IV застосовуються з 1 серпня 2027 року.

Висновки. З огляду на прийняття нового акта права ЄС у сфері водної політики, зокрема визначення нових стандартів очищення міських стічних вод, доцільним вбачається перегляд положень та за необхідності внесення змін і доповнень до Закону України «Про водовідведення та очищення стічних вод» (від 12.01.2023 р. № 2887-IX) з метою адаптації законодавства України до актуальних положень актів права ЄС.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

¹¹ New EU rules to improve urban wastewater treatment and reuse. Press Releases. Website of the European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240408IPR20307/new-eu-rules-to-improve-urban-wastewater-treatment-and-reuse>